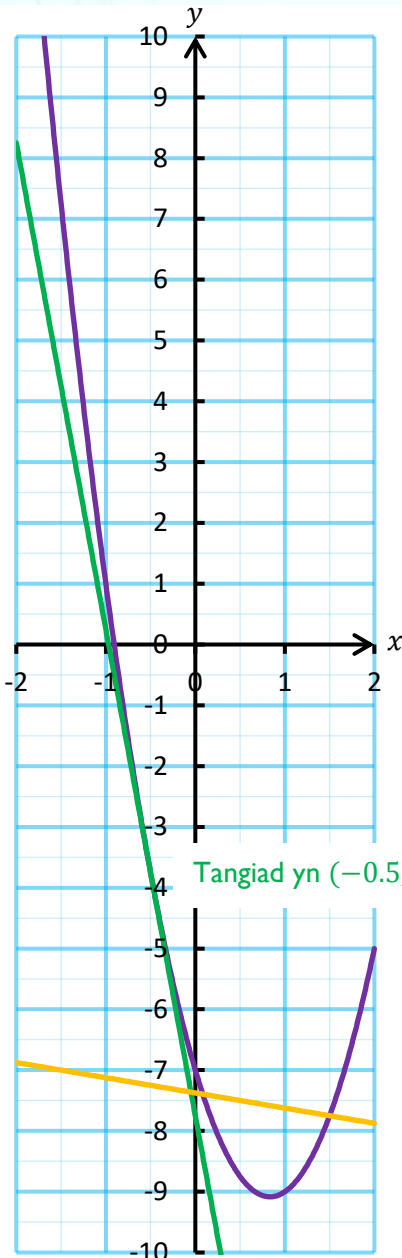

Differu

Sydyn

$$y = 3x^2 - 5x - 7$$

Normal yn $(1.5, -7.75)$

Enw:

Cefndir

Beth yw'r gwaith?

Differu ffwythiant heb fynd o egwyddorion sylfaenol, a defnyddio'r dechneg i ddarganfod hafaliad tangiadau a normalau.

Beth sydd ei angen cyn cychwyn?

Gwaith TGAU: Datrys hafaliadau llinol.
Lefel A Uned I: Datrys hafaliadau cwadratig.

I ble mae'n arwain?

Unedau I-4: Differu amrywiaeth o ffwythiannau.

Theori

Yn y pecyn gynt, cyflwynwyd y dechneg o ddifferu o egwyddorion sylfaenol. Tybed o wneud y gwaith yma os ydych wedi sylwi ar gysylltiad rhwng pob cwestiwn a'i ateb? Er enghraifft, byddai modd differu o egwyddorion sylfaenol i ddarganfod yr atebion canlynol.

Theori

y	$\frac{dy}{dx}$
$3x^2 + 8x$	$6x + 8$
$5x^2 - 9x$	$10x - 9$
$4x^2 + 11x + 3$	$8x + 11$
$7x^3$	$21x^2$
$26x + 18$	26

Mae'n bosib defnyddio'r rheol ganlynol i ddifferu ffwythiant yn sydyn heb orfod mynd o egwyddorion sylfaenol:

Os yw $y = ax^n$, yna $\frac{dy}{dx} = nax^{n-1}$.

Enghraifft I

y	a	n	$\frac{dy}{dx} = nax^{n-1}$
$6x^2$	6	2	$2 \times 6 \times x^1 = 12x$
$4x^3$	4	3	$3 \times 4 \times x^2 = 12x^2$
$-14x$	-14	1	$1 \times -14 \times x^0 = -14$
23	23	0	$0 \times 23 \times x^{-1} = 0$
$4x^{-6}$	4	-6	$-6 \times 4 \times x^{-7} = -24x^{-7}$
$-643x^{215}$	-643	215	$215 \times -643 \times x^{214} = -138245x^{214}$

O gael ffwythiant sy'n swm neu'n wahaniaeth cyfres o dermau, gallwn ddifferu'r termau unigol i ddifferu'r ffwythiant.

Enghraifft 2

y	$\frac{dy}{dx}$
$7x^4 + 8x^2 - 4$	$28x^3 + 16x$
$10x^5 + 8x^{\frac{1}{2}} - 7x^{-3}$	$50x^4 + 4x^{-\frac{1}{2}} + 21x^{-4}$

Ymarfer 1

Cwblhewch y tabl canlynol.

y	$\frac{dy}{dx}$
$11x^3$	
$5x^2 + 3$	
$18x^3 - 24x^2 + 18x - 2$	
$28x^{\frac{1}{2}}$	
$6 + 2x^{-1}$	
$19x^3 - 3 + 4x^2 - 19x$	
$24x^{-\frac{3}{4}}$	
8	
$\sqrt{x} + \frac{4}{x^2}$	

Gallwn ddefnyddio'r broses o ddifferu i ddarganfod hafaliad y **tangiad** neu'r **normal** i gromlin mewn pwynt penodol.

Theori

Enghraifft 3

Mae'r gromlin ar gyfer $y = 2x^3 - 3x$ yn cael ei ddangos ar y dde.

(a) Darganfyddwch hafaliad y tangiad i'r gromlin yn y pwynt ble mae $x = 1$.

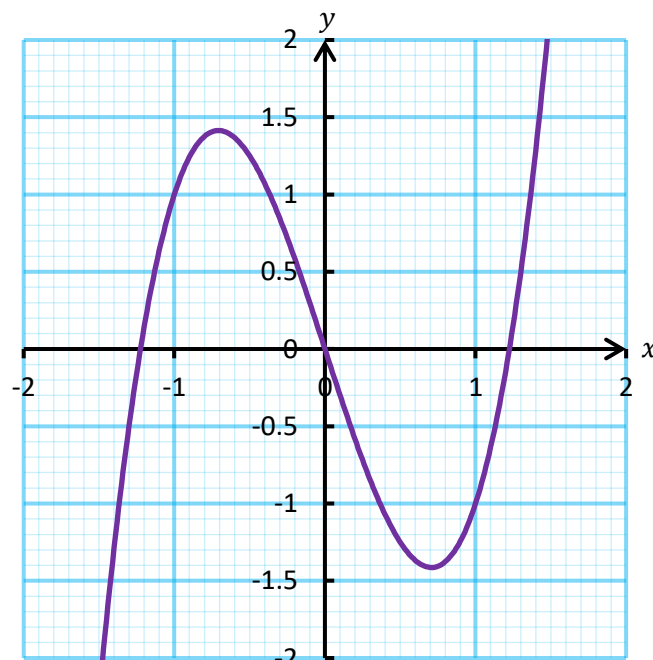
(b) Darganfyddwch hafaliad y normal i'r gromlin yn y pwynt ble mae $x = -1$.

Ateb: (a) Os yw $y = 2x^3 - 3x$, yna $\frac{dy}{dx} = 6x^2 - 3$.

Pan fo $x = 1$, mae $y = 2(1^3) - 3(1) = -1$, ac mae $\frac{dy}{dx} = 6(1^2) - 3 = 3$.

Gallwn ddefnyddio $y - y_1 = m(x - x_1)$ i ddarganfod hafaliad y tangiad i'r gromlin:

$$\begin{aligned} y - (-1) &= 3(x - 1) \\ y + 1 &= 3x - 3 \\ y &= 3x - 4 \end{aligned}$$

(CI Haf 2016, Cwestiwn 8)

- (b) O wybod bod $y = 4\sqrt{x} + \frac{45}{x}$, darganfyddwch werth $\frac{dy}{dx}$ pan mae $x = 9$. [4]

(CI Gaeaf 2008)

3. Hafaliad y gromlin C yw $y = 2x^2 - 10x + 16$. Mae gan y pwynt P gyfesurynnau (3, 4) ac mae ar C . Darganfyddwch hafaliad y tangiad i C yn P . [4]

(CI Gaeaf 2005)

8. Hafaliad y gromlin C yw $y = 3x^{\frac{3}{2}} - \frac{32}{x}$.

(a) Darganfyddwch hafaliad y tangiad i C yn y pwynt lle mae $x = 4$. [7]

(b) Darganfyddwch hafaliad y normal i C yn y pwynt lle mae $x = 4$. [2]

(CI Gaeaf 2009)

3. Hafaliad y gromlin C yw $y = x^2 - 9x + 13$.

(a) Mae gan y pwynt P gyfesurynnau $(6, -5)$ ac mae ar C . Darganfyddwch hafaliad y **tangiad** i C yn P . [4]

(b) Mae'r pwynt Q ar C ac mae fel mai $\frac{1}{7}$ yw graddiant y **normal** i C yn Q .

Darganfyddwch gyfesuryn- x Q . [3]

(CI Haf 2013)

3. Hafaliad y gromlin C yw $y = 2x^2 - 10x + 7$.

- (a) Cyfesurynnau'r pwynt P yw $(3, -5)$ ac mae P ar C . Darganfyddwch hafaliad y **normal** i C yn P . [5]
- (b) Mae'r pwynt Q ar C ac mae fel bod y **tangiad** i C yn Q yn baralel i'r echelin- x . Darganfyddwch gyfesuryn- x Q . [2]

(CI Haf 2010)

3. Hafaliad y gromlin C yw $y = x^2 - 8x + 10$.

(a) Cyfesurynnau'r pwynt P yw $(3, -5)$ ac mae P ar C . Darganfyddwch hafaliad y **normal** i C yn P . [5]

(b) Mae'r pwynt Q ar C ac mae fel mai hafaliad y **tangiad** i C yn Q yw

$$y = 4x + c,$$

lle mae c yn gysonyn. Darganfyddwch gyfesurynnau Q a gwerth c . [4]

Area with horizontal dotted lines for student response.

(CI Gaeaf 2011)

8. Hafaliad y gromlin C yw $y = x^2 - 6x + 7$.

- (a) Cyfesuryn- x y pwynt P yw 5 ac mae P ar y gromlin C . Darganfyddwch hafaliad y tangiad i C yn P . [5]

Hafaliad y llinell L yw $y = \frac{1}{2}x - 2$.

- (b) (i) Darganfyddwch gyfesurynnau dau groestorfan C ac L .
(ii) Gwireddwch mai L mewn gwirionedd yw'r normal i C yn un o'r croestorfannau hyn. [8]

A series of horizontal dotted lines for writing.

(Uned I Haf 2023, Cwestiwn 9)

b) Mae'r ffwythiant f wedi'i ddiffinio gan $f(x) = 4x^{\frac{3}{2}} + \frac{6}{\sqrt{x}}$ ar gyfer $x > 0$.

i) Darganfyddwch $f'(x)$. [2]

ii) Pan mae $x > k$, mae $f(x)$ yn ffwythiant cynyddol. Darganfyddwch y gwerth lleiaf posibl ar gyfer k . Rhwch eich ateb yn gywir i ddau le degol. [4]

Cwestiwn Adolygu

(Uned I Haf 2018)

1	6

Hafaliad y gromlin C yw $y = 7 + 13x - 2x^2$. Mae'r pwynt P ar C ac mae fel bod gan y tangiad i C yn P yr hafaliad $y = x + c$, lle mae c yn gysonyn. Darganfyddwch gyfesurynnau P a gwerth c . [5]